

A SZEREPEK VÁLTOZÁSA AZ AKTÍV TURIZMUS FEJLESZTÉSÉBEN

DONKA ATTILA¹

Összefoglalás

Az aktív sporttevékenységek turizmusban való megjelenése világszerte nagyban hozzájárult a turisztikai kínálat színesítéséhez. Azáltal, hogy a vendég aktivitása a kínálati oldallal szemben más jellegű követelményeket is támasztott, a turisztikai iparág jelentős bővülésen ment keresztül, mind a fogadóterületek kiterjedését, mind pedig a szolgáltatások összetételét illetően. Tekintettel arra, hogy világszerte egyre nagyobb igény mutatkozik az aktív tevékenységek iránt, különös figyelemmel kell kezelnünk az ennek megfelelő adottságainkat. A felkészülés első lépései között – a feltárást követően – a belföldi vendégek fogadására való professzionális felkészülésnek kell lennie, amely fokozatosan megalapozhatja a hasonló motivációval rendelkező, de nehezebben megszólítható külföldi vendégek számának növekedését.

Kulcsszavak

aktív turizmus, fejlesztés, kínálat, víziturizmus

Summary

In general, the active sport tourism products generate small profit, thus their growth is quite slow. Due to that the touristic turnover stagnates. Besides, the infrastructure is insufficient. So, it is quite important to improve the infrastructure with governmental sources. In the past years some changes have started in the active tourism. In the next years these changes will be determinative in the development of the touristic turnover. Meantime, there are also changes in the function and responsibility of stakeholders and in market conditions. The governmental developments are controlled by new responsible organisations. These quite often can link their new task to the old one only via difficulties. The paper introduces how these changes effect the further development of active tourism.

Keywords

development, supply, sporttourism, water-based tourism

¹ főiskolai tanársegéd, Kodolányi János Főiskola; E-mail: donkaoktatas@gmail.com

Bevezetés

Mivel jelenleg az aktív turisztikai termékek nagyobb részének alacsony a jövedelemtermelő képessége, azok lassan indulnak el növekedési pályán. A forgalom így lassan ível fel, amihez az erősen hiányos infrastruktúra is hozzájárul. Ezért különösen fontos, hogy az utóbbiak fejlesztéséhez központi források is kapcsolódjanak. Az elmúlt években az aktív turizmushoz kapcsolódóan olyan változások következtek be, amelyek meghatározóak lehetnek a következő években a turisztikai termékek forgalmának alakulásában, ezzel egyidejűleg azonban jelentősen átalakultak a szerepek és a felelősségi körök, illetve a piaci viszonyok is. A központi fejlesztéseknek új gazdáik vannak, akik számára ez új feladatként jelentkezik, és nem is minden esetben a korábbi fő tevékenységhez könnyedén illeszthető módon. A tanulmány bemutatja, milyen hátteret biztosítanak ezek a változások a termékek további fejlesztéséhez.

Történeti előzmények

A II. világháborút követően a természetbarát mozgalom keretében kelt életre a vízitúrázás. Komoly figyelmet fordítottak a népszerűség növelésére. Az utánpótlás-nevelés, a versenyek, amatőr bajnokságok és képzések mellett egyesületi szintű túrákat is nagy számban szerveztek. A Magyar Úttörők Szövetségén belül megalapították a vízisport szekciót. A szabadidősportok az erősen korlátozott utazási lehetőségek miatt is népszerűek voltak, miközben a vállalati üdülők támogatásával is igyekeztek elősegíteni ugyanezt. További nagy ismertséget hoztak a sok résztvevővel lebonyolított hosszabb nemzetközi túrák. Később az Országos Testnevelési és Sporthivatal szervezett támogatott vízitúra-táborokat, amivel elérték, hogy az közoktatási intézmények is felfigyeljenek a vízitúrázásra mint közösségépítő szabadidős tevékenységre.

A túramozgalom növekedésével együtt járt az is, hogy elkezdett élesen elkülönülni a versenysport, illetve a szabadidősport és a túrázás együttese. Létrejött a Magyar Kajakszövetség Túrabizottsága, és a Magyar Természetbarát Szövetségben is megalapították a Vízitúra Bizottságot.

Az 1950-es évektől egyre több mű jelent meg, amelyek az evezős sport folytatódó népszerűségét használták ki (Bányai et al. 1954, Tólos–Blahó 1954, Örvös /szerk./ 1954, Angyal et al. 1958, Illés 1967). A 70-es évektől megjelentek a szervezett vízitúrák segédletei, különféle útmutatók, immár nem csak sportolók, hanem célzottan a természetjárók, túrázók részére is (Kácsor 1971, Bartók 1974, Bokody et al. 1977, Kácsor 1978, Pap 1983, Egri Kiss 1984, Bokody 1985, 1999, Holló 1989, Nagy 1989). Erre az időszakra tehető az evezés mint sporttevékenység és a természetjárás mint turisztikai tevékenység végleges különválása. A szerzők felismerték, hogy a két tevékenységformában részt vevők igényei eltérőek, és ezeknek az igényeknek külön kell megfelelni, akár a kiadványokban szolgáltatott információkkal, akár a nyújtott szolgáltatásokkal. Megfigyelhető továbbá az is, hogy míg a versenysportban külön sportágakká vált szét az evezés és a kajak-kenu, a természetjárásban mindkét eszközcsoporthoz egyaránt használják, még ha jellemzőikből adódóan nem is azonos mértékben.

A mozgalmi jelleg egészen a rendszerváltozásig, illetve azt követően is megmaradt, bár közben már sorra megjelentek az üzleti alapon működő vállalkozások is. A mozgalmi jelleg azt jelentette, hogy egyesületi szervezésben, önköltséges alapon szerveződtek a túrák, amelyek a természetjárás részét képezték. Ennek a területnek a két fő képviselője a Magyar Természetbarát Szövetség és a rendszerváltozás után újjáalakult Magyar Cserkészszövetség volt. A két szervezet tevékenysége szorosan össze is kapcsolódott, a vízi cserkészek vezetője a természetbarátok vízitúra bizottságának akkori elnöke lett. A közösségi szervezetek tevékenységének nem volt (illetve ma sincs) kapcsolódási pontja a turizmussal: önállósra épültek, és nem vettek igénybe helyi szolgáltatásokat. A rendszerváltozást követő, már üzleti alapon bekövetkező gyors fellendülés elsődlegesen annak a következménye, hogy az egykori túrázók újra elkezdtek keresni a korábbi vízparti, evezéshez kapcsolódó életformát a nyári hónapokban, törekedve az azzal kapcsolatos (részben a nagy tömegeket mozgósító nemzetközi túrákon szerzett) élmények újbóli átélésére

(Michalkó 2010). Ezen felül a vállalkozások tényeresét az egyesületi támogatások és a csónakházak megszűnése is segítette.²

Az aktív turizmus keretrendszere

Bár bizonyos változások időnként bekövetkeznek a turisták motivációjában (Lipp 2004), a turizmus résztvevői a mindennapok egyhangúsága megszakítása céljából kelnek útra, ezért a szabadidő eltöltését egyre inkább az aktív pihenés határozza meg (Jandala 1997, Michalkó 2005). Az aktív turizmus növekvő kínálata világszerte vezető helyen van a termékek között (Turco et al. 2002), hasonlóan dinamikusan fejlődik, mint a turizmus egésze (Dreyer 2002), de Magyarországon egyelőre a súlya messze elmarad a lehetőségektől, a külföldi turisták nem azonosítják hazánkat az aktív turizmussal (Donka–Gila 2013). Az aktív turizmus turisztikai terméként való meghatározásakor abból kell kiindulnunk, hogy a vizsgált termék turisztikai vonzerőkre alapozott, a vendég igényeinek összességét kielégítő szolgáltatáshalmazként legyen meghatározható (Michalkó 2005).

Amennyiben csak a végzett szabadidős tevékenységre vonatkoztatva vizsgáljuk az aktív turizmust, akkor magának a tevékenységnek a jellemzőit kell értékelnünk (Sulyok 2012), ez esetben azonban más tudományágak eszközrendszerét kellene alkalmaznunk. Abban az esetben viszont, ha a turizmus részeként (már megvalósult vagy kialakítandó turisztikai terméként, illetve termékcsoporthoz) tekintünk rá, akkor a sporttevékenységek a turizmus rendszerének valamennyi oldaláról értékelnünk kell, és azt kell megvizsgálni, alkalmasak-e ezek tartós turisztikai kereslet felkeltésére és a kínálat fenntartására. Mivel az aktív turizmus elsősorban a természeti értékekre épül, jó lehetőség a területfejlesztés számára, mivel ott, ahol sem ipar, sem mezőgazdaság nincs, a közel érintetlen természeti környezet jelentős vonzerőként jelentkezik (Michalkó–Vizi 2002).

A termékfejlesztés helyzete a hazai aktív turizmusban

Az elmúlt bő egy évtizedben, a hazai turizmus forgalmának dinamikus emelkedésével, illetve az európai uniós csatlakozással számos ágazati stratégia készült el, elsősorban az uniós tervezési időszakokhoz igazodva. Ezek közé tartozik az Országos egészségturizmus fejlesztési stratégia (2007), az Országos ökoturizmus fejlesztési stratégia (2008), a Kerékpáros turizmus fejlesztési stratégiája (2009), a Lovas turizmus termékfejlesztési stratégia (2009), a Kulturális turizmus fejlesztési stratégiája (2009) és az Ifjúsági turizmus fejlesztési stratégiája (2010).

A gazdaság valamennyi ágazatára igaz, hogy míg a spontán módon, koncepció nélkül végrehajtott fejlesztések hosszú távon kevésbé segítik az adott ágazat vagy az egész gazdaság növekedését, az átgondolt, tervezett, a gazdaság komplett összefüggéseit figyelembe vevő beruházások fenntartható módon járulnak hozzá a térségben a bevételek és a munkahelyek növekedéséhez. A tervezés azonban – éppen a kölcsönös összefüggések komplexitása révén – nem egy-egy vállalkozás vagy projektgazda feladata, annál jóval szélesebb területre kell kiterjednie. A tervezés gazdája sem azonos egy vállalkozással, hanem az adott terület gazdasági–politikai döntéshozóinak a feladata, természetesen partnerként bevonva a társadalom és a gazdaság minél szélesebb rétegeit.

A vállalkozásokat (illetve más, a fejlesztésben résztvevő szervezeteket, például az önkormányzatokat vagy a nonprofit szervezeteket) így nem csak a jogszabályi környezet, hanem az elfogadott fejlesztési dokumentumok is keretek közé szorítják, különösen azokban az esetekben, ha olyan elképzelést igyekeznek megvalósítani, amelyhez támogatást is igénybe vesznek.

A stratégiák egy korábbi időszakra, többnyire a 2007–2013 közötti évekre vonatkozóan kerültek kidolgozásra, így az abban foglaltak felülvizsgálata esetékes. Azonban tekintettel arra, hogy tartalmukat tekintve sok esetben merész fejlesztési, fejlődési ütemmel terveztek, a kitzűött célok

² Máig ható folyamat a csónakházak felszámolása, melyeknek helyén például a fővárosi Római-parton lakóparkokat építettek. Ezekre hivatkozva mérgesedtek el a mobilgát építése körüli viták az utóbbi években.

többségének megvalósulása még várat magára, így az újabb időszakokra vonatkozó elképzelésekben is meg kell jelenniük ugyanazon (újragondolt) céloknak. Ezt azért szükséges megjegyezni, mert az újabb stratégiák hiányában kénytelenek vagyunk e korábbiakat értékelni, és az azokban foglaltakat párhuzamba állítani a vízitúrázáshoz kapcsolódó turisztikai termék(ek)re vonatkozó szükséges fejlesztésekkel, célokkal.

Mivel jelenleg az aktív turisztikai tevékenységek, illetve termékek nagyobb részének alacsony a jövedelemtermelő képessége, azok lassan indulnak el növekedési pályán. A forgalom így lassan ível fel, amihez az erősen hiányos infrastruktúra is hozzájárul. Ezért különösen fontos, hogy az utóbbiak fejlesztéséhez központi források is kapcsolódjanak, akár a turistaházak, a kerékpárutak és más kerékpáros létesítmények, az ökoturizmus vagy a vízitúra-megállóhelyek terén. A lovas turizmus kissé eltér az említett termékektől, mivel ott csak komoly nagyságrendű beruházással jelenhet meg egy szolgáltató, ellenben ennek a terméknek a jövedelemtermelő képessége is magasabb.

Amennyiben kiindulópontnak elfogadjuk azt, hogy a modern turizmus hazai kialakulásának időszakában, tehát az 1960-as évektől a rendszerváltozásig terjedő időszakban jellemző tevékenységeket tekintjük a modern értelemben vett aktív turisztikai termékek elődjének, akkor a természetjárás, illetve a természetjáró mozgalom tapasztalatait is figyelembe kell vennünk. Bár tágabb értelemben a természetjárás a nem művi környezetben zajló aktivitást jelenti, hazánkban mégis inkább a természetbarát mozgalom által évtizedeken keresztül meghonosított mozgásformákat értjük alatta, így elsősorban a gyalogtúrázást, de emellett a kerékpározást, a vízitúrázást, a hegymászást és a barlangászást is.³ Ezen tevékenységek mindegyike tulajdonképpen a természetjárás része, amely esetén megfontolandó a nem elhanyagolható részarányban történő együttes fejlesztésekben történő gondolkodás. Részben ezért, részben pedig a tevékenységek nagyfokú hasonlósága miatt elengedhetetlen, hogy a természetjárás aktuális fejlesztéséről átfogó képet kapjunk, értékelve ezek szükségességét is.

A természetjárás helyzetértékelése

A kormányzati koncepcióban 2010-ben bekövetkezett változások is az ágazati és termékstratégiák újragondolását tették szükségessé. Az aktív turizmushoz kapcsolódóan bekövetkeztek továbbá olyan változások, amelyek meghatározóak lehetnek a következő években a turisztikai termékek forgalmának alakulásában. A legjelentősebb változások a következők:

1. Meghirdetésre került az Új Széchenyi Terv,
2. Átalakult a Magyar Természetbarát Szövetség,
3. A vízitúrázással kapcsolatos számos feladat átkerült a Magyar Kajak-Kenu Szövetséghez,
4. Meghirdetésre került a Nemzeti Turistaház-fejlesztési Program,
5. Meghirdetésre került a Bejárható Magyarország Program.

1. Az Új Széchenyi Tervben különösen kiemelt szerepet kapott az egészségturizmus fejlesztése. Ennek részeként markánsan megfogalmazásra került, hogy ez alatt nem csak annak klasszikus területeit kell érteni, hanem az egészség megőrzése érdekében a szabadidősport-tevékenységeket is, ide értve az aktív turizmus keretében végzett sportolást is, mint a megelőzés, az egészség megőrzésének leginkább hatékony módját. Ez a tágabb értelmezés teremtette meg az alapját annak, hogy az aktív turizmus, és annak részeként a természetjárás is komoly szerepe kapjon a tervezési időszak pályázataiban. Erre nem csak közvetlen módon került sor. Az első pályázati kiírások egyike, a 2012-ben meghirdetett szálláshely-fejlesztési pályázatok során a feltételek között meghatározásra került, hogy minden támogatásban részesülő szálláshelynek valamilyen kerékpáros szolgáltatást is ki kell alakítania (kölcsonzás vagy szerviz). Ez a feltétel nagy mértékben hozzájárult a nem vonalas kerékpáros infrastruktúra fejlődéséhez.

³ A sorozatos átalakulások ellenére még napjainkban is ezek az ágazatai a Magyar Természetjáró Szövetségnek.

2. A Magyar Természetbarát Szövetség 2012-ben nem csak nevet változtatott (Magyar Természetjáró Szövetség), hanem átalakultak feladatai is. A sportmozgalmi jelleget meghagyták, más területek azonban más szervezetekhez kerültek. Sokat elárul a szervezet által képviselt értékekkel kapcsolatos szándékokról, hogy a szervezet új vezetője a természetjáró és kerékpáros turizmus fejlesztéséért felelős miniszterelnöki megbízott lett.

3. A sport, ezen belül is a szabadidősport mint feladatkör a Magyar Természetjáró Szövetségtől átkerült a Magyar Kajak-Kenu Szövetséghez, ide értve a turisztikai kapcsolódásokat is. Bár a szövetség elsődleges tevékenységei továbbra is a versenysporthoz kapcsolódnak, az új kihívásoknak is igyekeznek megfelelni. A szervezet igyekezett minden olyan vízitúrázással kapcsolatos elemet átvenni a természetjáróktól, amelyek jól beváltak. Ezek közé tartozik a túrázással kapcsolatos arculat és a jelzésrendszer is, ahol azonban a vízitúrázás komoly lemaradásban van, mind más természetjáró ágazathoz, mind pedig külföldi térségekhez képest.

4. A gyalogos természetjárás széles körben elterjedt aktív turisztikai forma, egyike a legnépszerűbb szabadidő-eltöltési lehetőségeknek, amelyet az ország szinte bármely területén lehet végezni (Sulyok–Magyar 2014). Részben ennek a népszerűségnek köszönhető, hogy az aktív turizmus érintő fejlesztések első szakaszában a főleg a gyalogtúrázáshoz kapcsolódó infrastruktúra-fejlesztésre került sor.

A Nemzeti Turistaház-fejlesztési Program első szakaszában, elsősorban a belföldi aktív turizmus fellendítése érdekében turistaházak felújítására került sor.⁴ Az első körben helyet kapó létesítmények kiválasztása nem a turisztikai, forgalmi helyzet alapján következett be, az elsődleges szempont a rendezett (állami) tulajdonviszonyok megléte volt.⁵

A kiválasztási szempontok következtében az első szakaszban eddig felújításra került szálláshelyek területi megoszlása egyenlőtlen. Míg a Pilisben és a Visegrádi-hegységben 7 és a Mátrában 5, addig a Bakonyban csak 2, a Börzsönyben, a Bükkben pedig csak egy-egy ház került felújításra.

A természetjárás kiemelt szerepét jelzi, hogy még a program meghirdetése előtt miniszterelnöki megbízottat neveztek ki a terület koordinálására, továbbá magát a programot nemzetgazdasági szempontból kiemelt programmá minősítették. Ennek részeként az érintett szálláshelyeket a Nemzeti Sportközpontok vagyonekezelésébe adták, a hasznosító pedig a Magyar Természetjáró Szövetség.

A természetjárás turisztikai termékként történő fejlesztésének a következő lépése az elmúlt években – a speciális szálláshelyek mint alapvető infrastrukturális feltételek fejlesztését követően – az útvonalak felújítása volt. Annak ellenére, hogy az országban (a Magyar Természetjáró Szövetség adatai szerint) hozzávetőlegesen 24 ezer km jelzett turistaút van, a legnagyobb figyelem általában az Országos Kéktúra útvonalára irányul. A központi forrásból megvalósult fejlesztés során 2013 és 2015 között 3 milliárd forint költséggel újították fel a túra 1160 km-es útvonalát.⁶ Ez nem csupán az útvonal infrastruktúráját (jelzéseket, pihenőket) érintette, hanem kerékpárral is igénybe vehető szakaszokat is kialakítottak, továbbá különböző kedvezmények igénybe vételére is alkalmas természetjáró kártyarendszer dolgoztak ki, valamint mobiltelefonos applikációt, online erdei szálláskeresőt és a Természetjárók Térinformatikai Rendszerét. Egyelőre ugyan utóbbiak kevés tartalommal működnek, és a népszerűsítésük sem kezdődött meg, de a technikai feltételek már adottak ahhoz, hogy az aktív turizmus valódi kínálati elemeivé váljanak.

⁴ A kormányzati kommunikációban az alacsony fizetőképességű szegmenseket jelölték meg célcsoportként. Ez egyrészt érthető ugyan, másrészt azonban a szolgáltatások reménybeli további fejlesztését tekintve a fajlagos bevételek emelésének szándékától való elállást is jelentheti.

⁵ A rendelkezésre bocsátott 2 milliárd forint keretösszegeből átlagosan 60 millió forint jut egy létesítmény modernizálására, bár egyes helyszíneken – a különleges adottságokból adódóan – ennek többszörösét fordították az építkezésekre. Az elkészült felújítások költsége 25 és 90 millió forint között mozgott, illetve a galyatetői turistacentrum esetén 70 millió forintos költséggel épült meg a kilátó, és további 460 millió forintból maga a turistaház.

⁶ Az országos kék jelzés ezen felül kiterjed a Dél-Dunántúlra (560 km) és az Alföldre is (850 km).

Jól látható a természetjárás magas szintre helyezése, és ebből fakadóan a vélt vagy valós politikai vonatkozások. A turisztikai termékfejlesztés szempontjából azonban elegendő ezeknek a döntéseknek a kedvező hozadékaival foglalkozni.

A központi fejlesztések során az abban résztvevő partnerek (a kormányzat meghatározása alapján) a Magyar Természetjáró Szövetség mellett a civil szervezetek, az érintett önkormányzatok, az erdészetek, továbbá az egyházak lehetnek. Figyelemre méltó, hogy a turisztikai szolgáltatókat nem jelölték meg a partnerek között, holott azoknál is rendelkezésre áll a megfelelő szaktudás, bizonyos mértékig tőke is, illetve a többi szereplőtől eltérően elsődlegesen közgazdasági szempontok vezéreltik döntéseiket és tevékenységüket, ami alapvető feltétele annak, hogy a fejlesztésre kerülő turisztikai termékek ne csak a lakossági alapellátás részei legyenek, hanem valóban (növekvő) jövedelemtermelő képességgel rendelkező tevékenységgé váljanak. Egy túraútvonalakkal foglalkozó korábbi tanulmány már részletesen megfogalmazta, milyen szerepet kell kapniuk a helyi szolgáltatási hálózat kialakítása során a helyi turisztikai vállalkozásoknak is.

Az aktív turizmus eddig végrehajtott és tervezett fejlesztései különös megvilágításba helyezik ezt a turisztikai terméket (illetve termékcsoportot). Tekintettel arra, hogy az egyes aktivitások, úgy is, mint valós vagy reménybeli turisztikai termékek többsége viszonylag alacsony jövedelemtermelő képességgel rendelkezik, ha önmagában az ezekhez kapcsolódó vendégforgalomból származó bevételeket fogjuk a későbbiekben megvizsgálni, csakugyan kérdéses a fejlesztések megtérülése. Ha azonban komplexebb módon, a teljes társadalmi-gazdasági hatásokat vesszük szemügyre (így a helyi lakosság életminőségéhez közvetlenül és közvetetten történő hozzájárulást is), akkor – bár nehezebben számszerűsíthető mértékben – bátrabban lehet a fejlesztések megtérülésére számítani.

5. Az utóbbi évek fejlesztései kezdetben szinte kizárólag a gyalogos természetjárásra terjedtek ki. A tervezett, illetve részben már megkezdett folytatásban azonban más aktivitási formák fejlesztése is megkezdődött.

A Bejárható Magyarország Keretprogram a Svájcban alkalmazott SwitzerlandMobility rendszer hazai adaptációján alapul. A hazai rendszer öt turisztikai közlekedési módot (ún. jármódot) fog össze, melyek a természetjárás hagyományosan széles rétegek által elérhető tevékenységeire (gyalogtúrázás, kerékpározás, vízitúrázás) és csak magasabb költséggel elérhető tevékenységekre (lovaglás, vitorlázás) terjed ki. A program célja egyrészt a belföldi turizmus erősítése, másrészt az egészség- és környezettudatos szemléletmód kialakítása. Ennek keretében termékfejlesztési feladatokat vállal fel, továbbá alapfokú tananyagok összeállításával és az oktatók motiválásával már gyermekkorban igyekszik kialakítani ezt a szemléletmódot.⁷

Kedvező folyamat a természetjárással kapcsolatos ismeretek és szemléletmód továbbörökítésére, hogy a tantárgyi kerettantervek⁸ között helyet kapott az egyes jármódok oktatása is. Így ahol a feltételek adottak, bekerülhet a tantervbe a lovaglás, a vitorlázás, a kerékpározás és a kajak-kenu, bár más-más hangsúllyal. A 8–14 éves korosztály számára bevezethető tantervek között a kerékpáros tanterv főleg a közlekedési szabályokkal és műszaki kérdésekkel foglalkozik, míg a lovaglás oktatása során csak az alapttechnikák elsajátítása szerepel a tananyagban, a túrázás nem kerül említésre. Ezek a hangsúlyok a korosztályokhoz történő igazodás érdekében elengedhetetlenek, azonban más jármód esetén jelentős hangsúly-eltolódásokat lehet észrevenni: a gyalogtúrázás esetén elég nagy hangsúly helyeztek a zárandoklatokra, míg a kajak-kenu oktatása a vízijártasság mellett szinte kizárólag a sporttevékenységre épül, nem szerepel benne a táborozás, túrázás, a természetjárás speciális formájához kapcsolódó életérzés átadásának szándéka, ami pedig komoly alapja lehetne a korosztály későbbi turisztikai keresletként történő megjelenésének. A vitorlázás helye önmagában is vitatható a szélesebb rétegek számára elérhető, vagy ezt a célt kitűző szabadidős sporttevékenységek között. Amennyiben eltekintünk a különleges eszköz- és infrastruktúra-igénytől, akkor is szembevetendő, hogy míg a tantervekben jelentős részt képviselnek a

⁷ A program beépítésre került a Nemzeti Alaptantervbe is (A Kormány 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról)

⁸ 51/2012. (XII. 21.) EMMI-rendelet a tantárgyi kerettantervekről.

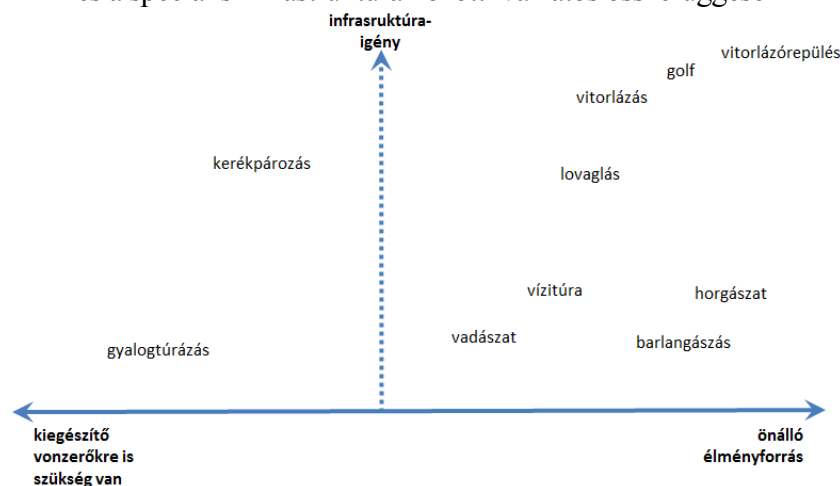
földrajzi ismeretek és a korosztályhoz igazodó turisztikai ismeretek, a vitorlázás alapvető technikai feltételei, elsődlegesen a megfelelő vízfelületek földrajzilag igen kis területet fednek le, így ez a tevékenység kevésbé járulhat hozzá a kitűzött célok eléréséhez.

A Bejárható Magyarország Keretprogram céljai között megjelent a fogadóterületek helyi közösségeinek fejlődése is. A program részét képezi a marketingtevékenység, melynek keretében a belföldi lakosság figyelmét felhívják a hazai természeti értékekre. Az eszközök közül kiemelkedik az infrastruktúra – különösen a jelzésrendszerek, – a szolgáltatások és az attrakciók fejlesztése (például turistaházak, kerékpárutak, vízitúra-megállóhelyek, adatbázisok és kedvezmény-rendszerek kialakítása stb.).⁹ A program keretében kidolgozott képzési anyagok azonban egyelőre jellemzően leíró jellegűek, így kevésbé teszik lehetővé a résztvevők számára a folyamatok és a tudományos kapcsolódások (így a turizmus rendszerének is) a megértését. A program társadalmi céljainak megfelelően ismeretterjesztő jellegű, annak tartalmi elemeiben a mozgalmi jelleg dominál.

A gyalogos természetjárás – elsősorban alacsony infrastrukturális igényeit tekintve – távolabb áll jelen vizsgálatunk tárgyától, a lovas turizmus pedig komoly infrastruktúrát kíván, illetve a turisztikai termék minőségi jellemzői is nagyban eltérőek. A kínálati oldalt vizsgálva az aktív turisztikai termékek közül – fő jellemzőit tekintve – a kerékpáros turizmus tekinthető legközelebb állónak a vízitúrázáshoz.

A kereslet oldaláról a résztvevők által átélhető élményt igyekeztünk megvizsgálni. Ezen belül is azt, hogy az egyes tevékenységek önmagukban milyen mértékben jelentenek önálló élményforrást. Az aktív turisztikai tevékenységek közül a kerékpározás mellett a gyalogtúrázás esetén is alacsony szintű a szorosan magához a tevékenység végzéséhez kapcsolódó élmény. Más tevékenység általában egyedül is elegendő élményt nyújt a résztvevők számára (1. ábra), ezt azonban eltérő előkészítettséggel, eltérő nagyságrendű infrastrukturális háttérrel érik el. Egyes tevékenységek (mint például a vadászat vagy a barlangászás) olyan mértékben a természeti adottságokon alapulnak, hogy a szervezettségen túl a technikai feltételek kevésbé számottevőek. Az eszközigeny révén a vízitúrázás már magasabb infrastrukturális szükséglettel rendelkezik. A különösen magas háttér-feltételeket igénylő tevékenységek közé tartozik a lovaglás, a vitorlázás, valamint az extrém sportok többsége.

1. ábra: Az egyes aktív sportturisztikai tevékenységek által nyújtott élmények és a speciális infrastruktúra közötti vázlatos összefüggések

Forrás: saját szerkesztés

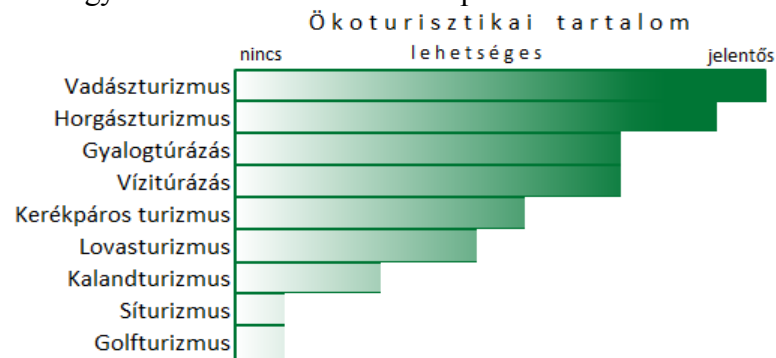
⁹ A program megvalósítása kezdetben az Erzsébet-programmal szorosan együttműködve zajlott, az utóbbi két évben azonban már egy felsőoktatási intézmény, az Edutus Főiskola kapta meg a feladatot.

A kerékpározással ellentétben a vízitúrázáshoz – a közeg jellegéből adódóan – nem feltétlenül szükséges más termék vagy tevékenység ahhoz, hogy a lehető legteljesebb élményt éljék át a túrázók. Maga a hétköznapi térpályától elérő közeg – annak minden jellemzőjével (és veszélyforrásával) együtt – elegendő ahhoz, hogy a vízitúra résztvevői – kizárólag az evezés és a táborozás révén – teljesen elégedetten térjenek haza. A korábbi évtizedek fejlődése során láthattuk, hogy a vízitúrázás – ahogy a köztudatban is él, ennél fogva a túrázók elsődleges motivációja is erre irányul, – önmagában, további programelemek nélkül is életképes. Abban az esetben azonban, ha valódi, és több szegmensnek is eladható turisztikai terméket akarunk fejleszteni belőle, kínálati elemként mindenképpen szükség van kiegészítő programok tervezésére is. Ez elsősorban az útvonal mentén elhelyezkedő természeti és kulturális attrakciók megtekintése, tehát csekélyebb aktivitást igénylő tevékenység lehet.

A lovaglás, azon belül is a tereplovaglás számára hasonlóan kedvezőek a hazai természeti adottságok (Németh 2004), mint a kerékpáros turizmus számára. A lovas turizmust nem csak a jóval komplexebb eszközigénye különbözteti meg más aktív turisztikai tevékenységtől, hanem az alkalmazott humán erőforrás minősége is (Marton et al. 2013). Emiatt a kezdetől fogva közelebb volt ahhoz, hogy turisztikai terméknek nevezzük. Annak ellenére, hogy jóval nagyobb beruházásra van szükség egy lovasturisztikai vállalkozás indításakor (Helgadóttir–Ingibjörg Sigurðardóttir 2008), mint más tevékenység esetén, a megtérülés feltételei jóval kedvezőbbek (Orosz–Galgóczy–Németh 2011, Gelányi–Obádovics 2014). Magyarországon más aktív turisztikai tevékenységhez képest a kínálati oldalnak több eleme áll rendelkezésre, annak ellenére, hogy maga a lovaglás önmagában is kielégíti a vendégek élmények iránti igényeit (Györffy-Villám 2001), így – hasonlóan a vízitúrázáshoz – nem feltétlenül volna szükség további attrakció-elemek jelenlétére.

Az ökoturizmus egyebek mellett annyiban eltér a különböző eszközökön alapuló aktív turisztikai tevékenységektől, hogy itt a résztvevőknek a környezethez való viszonyulása, illetve a tevékenység fogadóterületre gyakorolt hatása kerül előtérbe (Sulyok 2001, Epler Wood /ed./ 2002, Dávid 2002, Fülep 2003, Magyar–Sulyok 2014). Ilyen formában, ha az egyes termékeket horizontálisan helyezük el, az ökoturizmus vertikálisan átfogja szinte valamennyit (2. ábra). A vízitúrázásban tehát a fő motivációk a sporttevékenység mellett – eltérő hangsúllyal – lehetnek az ökoturizmusra jellemző motivációk is. Meg kell jegyezni azonban azt is, hogy az ökoturizmus csak megfelelően tervezetten értelmezhető. A kínálati elemek és a lebonyolítás módja határozza meg, hogy egy vízitúra-programot az ökoturizmushoz sorolhatunk-e, automatikusan azonban nem lehet kijelenteni, hogy maga a vízitúrázás ökoturisztikai tevékenység.

2. ábra: Az egyes aktív turisztikai termékek potenciális ökoturisztikai tartalma

Forrás: saját szerkesztés

Tekintettel arra, hogy a kutatás nem elsődlegesen a kereslet, hanem a kínálat – és ezen belül a szükséges fejlesztések – felől közelítette meg a vízitúrázás turisztikai terméké alakításának lehetőségét, elengedhetetlen a hasonló tevékenységek esetén a termékfejlesztés tapasztalatainak áttekintése. Láthattuk, hogy jellemzőit tekintve az aktív turizmuson belül leginkább a kerékpáros

turizmus esetén figyelhetőek meg párhuzamok, azonban az térben jóval kiterjedtebb felületeket vehet igénybe, emiatt jóval elterjedtebb szabadidő-eltöltési forma, mint a vízitúrázás. Így a kerékpáros turizmus közelmúltbeli fejlődésének vizsgálatával várhatóan sikerül feltárni olyan lehetőségeket, amelyek a vízitúrázás fejlesztése során is hozzájárulhatnak az erőforrások hatékony kiaknázásához.

Összegzés

Az aktív turizmus iránti figyelem az utóbbi időszakban nem csak a vendégek részéről tapasztalható, a megnövekedett keresletre a szolgáltatók is reagáltak. Az egyes termékek iránti kereslet további növekedésének akadálya azonban sok esetben a megfelelő infrastruktúra hiánya, amelynek megteremtése túlmutat az egyes szolgáltatók lehetőségein. Szerencsére kormányzati részről jelentős figyelem irányul ezekre a termékekre, így a legalapvetőbb hiányosságok pótlása megkezdődött. Az azonban még nem látható, hogy ezek a fejlesztések valóban ki tudják-e szolgálni az igényeket, és fenntartható növekedést érnek el az aktív turisztikai termékek piacán.

Irodalom

- Angyal I., Holló D., Szűcs J. (1958): *Vízitúrázók könyve*. Sport Lap- és Könyvkiadó, Budapest
- Bányai B., Gyurkóczy K., Hollósi F. (1954): *Evezés*. Sport Lap- és Könyvkiadó, Budapest
- Bartók E. (1974): *Evezős ABC*. Sport Kiadó, Budapest
- Bokody J. (1985): *Magyarország vízitúra útvonalai*. Sport Kiadó, Budapest
- Bokody J. (1999): *Kék vizeken. Vízitúrázók kalauza*. Mezőgazda Kiadó, Budapest
- Bokody J., Hábl K., Susóczky F. (1977): *Vízi túrázás*. Sport Kiadó, Budapest
- Dávid L. (2002): Ökoturizmus. In: Dávid L. et al. (szerk.) (2002): *Aktív turizmus*. Debreceni Egyetem Lifelong Learning Központ, Debrecen. pp. 125-136.
- Donka A., Gila Cs. (2013): Kísérlet az Élővíz-csatorna víziturisztikai értékelésére. *Modern Geográfia* 4. sz. pp. 9–32.
- Dreyer, A. (2002): *Sport und Tourismus. Wirtschaftliche, soziologische und gesundheitliche Aspekte des Sport-Tourismus*. Universitätsverlag, Wiesbaden
- Egri Kiss T. (1984): *A Tisza*. Szabolcs-Szatmár Megyei Természetbarát Szövetség, Nyíregyháza
- Epler Wood, M. (ed.) (2002): *Principles, practices & policies for sustainability – United Nations Environment Programme*. Division of Technology, Industry and Economics, Paris
- Fülep T. (2003): Szelíd, öko- és természetjáró turizmus, az idegenvezetés és a túravezetés összekapcsolódása. *A Puszta* 1/20. pp. 229–262.
- Gelányi I., Obádovics Cs. (2014): A ló ökológiai hasznosíthatósága. *Gazdaság és társadalom* 1. sz. pp. 133-151.

- Győrffy-Villám A. (2001): *A lovasturizmus kézikönyve*. Lovasakadémia 10. Mezőgazda Kiadó, Budapest
- Helgadóttir G., Ingibjörg Sigurðardóttir, I. (2008): Horse-based Tourism: Community, Quality and Disinterest in Economic Value. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* Vol. 8 Issue 2. pp. 105-121.
- Holló D. (1989): *Vízitúrázó ABC*. Sport Kiadó, Budapest
- Illés A. (1967): *Evezés*. Sport Kiadó, Budapest
- Jandala Cs. (1997): Az európai utazási szokások alakulása. *Turizmus Bulletin* 1. évf. 2. sz. pp. 10–15.
- Kácsor L. (1971): *Vízi barangolások*. Natura, Budapest
- Kácsor L. (1978): *Vízparti táborozás*. Natura–MOHOSZ, Budapest
- Lipp Sz. (2004): Az utazási motivációk változásának vizsgálata a történelem tükrében. *Turizmus Bulletin*, 8. évf. 2. sz. pp. 48–53.
- Magyar Zs., Sulyok J. (2014): Az ökoturizmus helyzete Magyarországon. *Turizmus Bulletin* XVI. évf. 2. sz. pp. 14-23.
- Marton G., Jónás-Berki M. (2013): Aktív turizmus pozíciója a Balaton térségében. *Modern Geográfia* 2013/1. pp. 13–22.
- Michalkó G. (2005): *Turizmusföldrajz és humánökológia*. Kodolányi János Főiskola – MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest–Székesfehérvár
- Michalkó G. (2010): *Boldogító utazás: a turizmus és az életminőség kapcsolatának magyarországi vonatkozásai*. MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, Budapest
- Michalkó G., Vízi I. (2002): A rekreáció szerepe az aktív turizmusban. *Magyar Sporttudományi Szemle* 3–4. sz., pp. 19–23.
- Nagy I. (1989): *Közép-tiszai vízitúra-kalauz*. Aqua Kiadó, Budapest
- Németh A. (2004): Lovasturizmus Magyarországon. *Gazdálkodás* 9. sz. pp. 95–98.
- Orosz Zs., Galgóczy-Németh A. (2011): Túlélés a lovas turizmusban. *Acta Carolus Robertus*, Vol. 1, Issue 2, pp. 83-104.
- Örvös J. (szerk.) (1954): *Gyakorlati útmutató a vízen járóknak*. Sport Lap- és Könyvkiadó, Budapest
- Pap K. (1983): *Vizek szabadja lettem*. Sport Kiadó, Budapest
- Sulyok J. (2001): Ökoturizmus. *Turizmus Bulletin* 5. évf. 4. sz. pp. 17–20.

Sulyok J. (2012): *Víz, amiért érdemes útra kelni – A táji környezet szerepe a vízparti utazás során. Tér és Társadalom* 26. évf. 4. sz., pp. 54–72.

Sulyok J., Magyar Zs. (2014): Az aktív turizmus helyzete Magyarországon – Fókuszban a kerékpározás és a természetjárás. *Turizmus Bulletin* 16. évf. 3–4. sz. pp. 15–26.

Tálos Z., Blahó K. (1954): *Kajakozás és kenuzás kézikönyve*. Sport Kiadó, Budapest

Turco, D. M. et al. (2002): *Sport Tourism*. Cardinal Publisher's Group, Morgatown